פינחס ד

א. אין זהר אויף דער היינטיקער סדרה[1] ווערט געבראַכט דער מאמר[2] „כל מאן דאמר תהלה לדוד בכל יום תלת זמנין איהו בר עלמא דאתי". און מ'איז מבאר, אַז „תרי זימני" איז מען מחוייב צו זאָגן תהלה לדוד — „בגין מזונא ופרנסה בכל יומא", און דער דרי־טער מאָל איז „לאו בגין חובה (צוליב בקשות הנ"ל) . . אלא בגין שבחא".

איז מבאר דער טאַטע אין זיינע הערות אויף זהר[3], אַז די אמירה פון תהלה לדוד „תלת זמנין" איז „כמו הג' תפלות" — וואָס אַזוי שטייט בפירוש אין פרש"י לש"ס[4] („שלש פעמים — כנגד שלש תפלות") — און כשם ווי צוויי תפלות (שחרית ומנחה) זיינען חובה און תפלת ערבית רשות[5], איז אַזוי אויך בנוגע צו אמירת תהלה לדוד, אַז „תרי זימני . . חיובא על ב"נ", און איין מאָל „בגין שבחא" וואָס דאָס איז „כמו וע"ד תפלת ערבית רשות".

ב. דער צ"צ אין זיינע רשימות אויף תהלים[6] ברענגט דעם פרש"י הנ"ל, אַז די ג' פעמים תהלה לדוד זיינען „כנגד שלש תפלות", און פרעגט: עפ"ז האָט מען געדאַרפט זאָגן תהלה לדוד אויך אין תפלת ערבית — פאַרוואָס זאָגן מיר די ג' פעמים תהלה לדוד צוויי מאָל אין שחרית און איין מאָל צו מנחה?

אַנדערע ענטפערן, אַז תפלת ערבית איז ניט קיין זמן אויף אמירת אשרי[7] (ווייל „אין[8] זמן תפלה (תהלה[9]) בלילה"; אָדער ווייל „אין אומרים קדושה בערבית ואשרי שייך לקדושה"[10]), און דערפאַר זאָגן מיר תהלה לדוד אַ צווייטן מאָל אין שחרית אַנשטאָט ערבית.

דער צ"צ ווייל אָבער ניט אַנענעמען דעם תירוץ, ווייל ממנ"פ: אויב די גאַנצע תקנה פון דעם דריטן מאָל תהלה לדוד איז „בשביל תפלת ערבית", האָט ניט קיין אָרט צו זאָגן דאָס (אין אַן אַנדער תפלה —) אין שחרית: און — „אם אין שייך אשרי בערבית לא יאמרו רק ב' פעמים"?

לערנט דעריבער דער צ"צ, אַז דער מאמר הש"ס „כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים כו'", איז נאָר לויטן מ"ד[5] „תפלת ערבית חובה" (און דעם דריטן מאָל זאָגט מען עס טאָקע אין ערבית); אָבער „אנן דקיי"ל[11] הלכה כמ"ד תפלת ערבית

---

1) רכו, א.

2) ברכות ד, ב (וראה גליון הש"ס ועוד שם ע"ד התיבות „ג"פ"). זח"ג קיט, סע"ב.

3) לקוטי לוי"צ לזהר ח"ב ריש ע' תמד.

4) ברכות שם. וראה ס' המאמרים תפר"ח ע' קנו (ובהערה שם).

5) ברכות שם, ש"נ.

6) יהל אור במילואים ע' תערב ואילך. וראה שם ע' תקמא.

7) ראה המובא ביהל אור שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקי"ח ס"ה (ממג"א שם סק"ה).

8) אלי' רבה סקל"ב סק"ח — הובא ביהל אור שם.

9) כ"ה בלבוש או"ח ר"ס קלב.

10) לשון הא"ר שם ע"פ חדא"ג מהרש"א ברכות שם — הובא ביהל אור שם.

11) ברכות כו, ב. טאו"ח ר"ס רלה. שו"ע אדה"ז או"ח סקי"ו ס"ב.

*) בשו"ע אדה"ז שם „אחר ערבית". וצע"ק, למה שינה אדה"ז מלשון המג"א שם (מרקאנטי פ' וירא עה"פ וישכם אברהם בבקר) „בערבית". ואולי הוא אגב גרירא דלשון „אחר מנחה" שנקט לפנ"ז.

רשות״ — זאָגט מען ניט ״אשרי קודם תפלת ערבית״[12].

לפ״ז קומט אויס, אַז לויטן מ״ד תפלת ערבית רשות (וואָס הלכה כמותו) איז געוג אמירת תהלה לדוד צוויי מאָל[13] (צו ווערן אַ בן עוה״ב)[14], און ווי ער איז דערנאָך[15] מסביר (ע״ד החסידות), אַז דאָס וואָס אמירת תהלה לדוד טוט אויף בתפלת שחרית ומנחה, ווערט אויפ־געטאָן בתפלת ערבית (למ״ד תפלת ערבית רשות) ״מאליו״,

[און דאָס וואָס מען זאָגט תהלה לדוד (ג׳ פעמים —) צוויי מאָל אין שחרית, איז עס (ניט צו ווערן אַ בן עוה״ב, נאָר) בלויז ש״לא לדלג האמירת אשרי ג״פ״[16], וכדלקמן].

דאָרף מען פאַרשטיין: ווי שטימט דער ביאור פון טאָטן, אַז דער דריטער מאָל זאָגן תהלה לדוד איז ״כמו וע״ד תפלת ערבית רשות״ (וואָס לויט דעם קומט אויס, אַז אויך אליבא דמ״ד תפלת ערבית רשות דאָרף מען זאָגן תהלה לדוד דריי מאָל צו ווערן אַ ״בר עלמא דאתי״: ס׳איז נאָר וואָס דער דריטער מאָל איז ״בגין שבחא״, ע״ד ווי תפלת ערבית רשות) — מיטן ביאור פון צ״צ, אַז למ״ד תפלת ערבית רשות, איז געוג צו זאָגן צוויי מאָל תהלה לדוד (בכדי צו ווערן אַ ״בן עוה״ב״)?

ג. אויך דאָרף מען פאַרשטיין:

לויטן ביאור פון צ״צ, אַז להדיעה (וועלכע איז — כפי ההלכה) אַז תפלת ערבית רשות איז געוג צוויי מאָל זאָגן תהלה לדוד צו ווערן אַ בן עוה״ב — פאַרוואָס זאָגן מיר תהלה לדוד דריי מאָל בכל יום, צוויי מאָל צו שחרית?

און דאָס וואָס דער צ״צ שרייבט דאָרט דעם טעם ש״לא לדלג האמירת אשרי ג״פ״ (אָדער אין אותיות הקבלה והחסידות וואָס ער זאָגט דערנאָך[15]: ״תקנו לומר בשחרית ב״פ ע״ד ליעקב אשר פדה את אברהם[17] שהת״ת מטה כלפי החסד״) — דאָס גופא דאָרף האָבן ביאור: וויבאָלד אַז דורך זאָגן תהלה לדוד צוויי מאָל ווערט מען שוין אַ ״בן עוה״ב״ (ווייל בערבית ווערט אויפ־געטאָן מאליו דאָס זעלבע ווי דורך אמירת תהלה לדוד כנ״ל) — וואָס פעלט נאָך, אַז מען זאָל דאָרפן זאָגן עס אַ דריטן מאָל?

ד. ויש לומר די נקודת הביאור בזה — אַז עס איז אַ חילוק צווישן ש״ס און זהר:

דער צ״צ רעדט (ווי ער זאָגט דאָרטן) וועגן דעת השׂ״ס — און ע״פ נגלה דתורה, איז למ״ד תפלת ערבית רשות,

---

12) ״כדברי הכלבו״ (סי׳ יב ״דין אשרי״) — יהל אור שם. וצע״ק, שהרי בכלבו כתב ״משום דאיתא דאמרי ערבית רשות . . התקינו לאומרה פעמים שחרית ולא רצו לתקנו בערבית כו״. משא״כ להצ״צ — (א) מאמר הש״ס ״כל האומר כו׳ ג׳׳פ״ אולא למ״ד תפלת ערבית חובה. (ב) אין מקום לתקן תהלה לדוד בשחרית במקום ערבית (ובמילא — צריך לאומרו רק ב׳ פעמים, כדלקמן), כבפנים. וראה לקמן בפנים סעיף ה.

13) ראה יהל אור ע׳ תקמא: שאנו אומרים רק ב׳ פעמים.

14) אלא שצ״ע משו״ע אדה״ז או״ח (ר״ס נא) שהביא הא ״שאמרו כל האומר תהלה לדוד ג״פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה״ב״, אף שפסק תפלת ערבית רשות (נסמן לעיל הערה 11). ובפרט שמעתיק גם ״ג׳׳פ״ (ראה לעיל הערה 2) — אף שלכאורה כאן אינו נוגע שצריך לאומרו ג׳׳פ. ובסעיף ט שם, השמיט אדה״ז התיבות ״ג״פ בכל יום״ (אף שהובאו במג״א שם סק״ז. ובכלבו לפנינו (ס״ד) ״כל האומר בכל יום כו׳״ — בלי התיבות ״ג׳׳פ״. וכ״ה בב״י שם). ואכ״מ.

15) שם ע׳ תרדע.

16) שם ריש ע׳ תרעג.

17) ישעי׳ כט, כב (בשינוי לשון).

האָט ניט קיין אָרט אמירת תהלה לדוד בתפלת ערבית (און אויך ניט בתפלת שחרית במקום תפלת ערבית); משא"כ דער טאָטע קומט מבאר זיין די דיעה פון זהר — ע"פ פנימיות התורה, איז (א) אפילו למ"ד תפלת ערבית רשות, האָט אַן אָרט אמירת תהלה לדוד (נאָר די אמירה איז „בגין שבחא" וואָס איז „כמו וע"ד . . רשות"[18]), און (ב) די אמירה פון תהלה לדוד, אע"פ אַז זי איז כנגד תפלת ערבית, איז איר אמירה בפועל אין תפלת שחרית.

[און דערפאָר איז אויך דער צ"צ מסיים „ומ"מ לא לדלג האמירת אשרי ג"פ . . אומרים אותו בשחרית" (ווי ער איז דערנאָך מסביר די שייכות פון ערבית צו שחרית (ע"ד הקבלה) — „שהת"ת מטה כלפי החסד") —

דאָ רעדט ער (ניט וועגן עיקר התקנה — וואָס איז בלויז ב' פעמים[13] — נאָר) ווי דאָס איז ע"פ פנימיות הענינים, וואָס אויך למ"ד תפלת ערבית רשות זאָגט מען תהלה לדוד ג' פעמים].

ה. וועט מען דאָס פאָרשטיין בהקדים הביאור בדברי הצ"צ, אַז „אנן דקיי"ל . . תפלת ערבית רשות לכן אין אומרים אשרי קודם תפלת ערבית", ווייל די פעולה פון אמירת תהלה לדוד „ודאי יומשך מאליו"[15] — וואָס פון דעם איז מובן, אַז דאָס וואָס מ'זאָגט ניט תהלה לדוד בערבית לויטן מ"ד תפלת ערבית רשות, איז (ניט ווייל אַזאַ תקנה איז ללא תועלת ווייל מען וועט סיי ווי פאָרפעלן צו זאָגן דעם דריטן מאָל תהלה לדוד, ויבאָלד אַז תפלת ערבית רשות און „בשביל צורך היו מבטלין אותה"[19], נאָר) ווייל מלכתחילה דאָרף מען ניט זאָגן עס אַ דריטן מאָל (צו ערבית), ויבאָלד אַז „ודאי יומשך מאליו" —

איז ניט פאָרשטאָנדיק: כשם ווי מ'זאָגט אויף תפלת ערבית אַז זי איז רשות ווייל דער „יחוד" פון תפלת ערבית ווערט אויפגעטאָן בדרך ממילא (נאָר דעם ווי דער מתפלל מאָכט די הכנות צו דעם יחוד דורך תפלת שחרית ומנחה)[20], און פונדעסטוועגן האָט מען קובע געווען תפלת ערבית אין אַן אופן פון רשות עכ"פ — האָט דאָך אַזוי גע־זאָלט זיין אויך בנוגע צו אמירת תהלה לדוד: עס האָט געדאָרפט זיין (עכ"פ) אַן ענין פון רשות [און נאָכמער: נאָך דעם ווי „האידנא קבעוה (תפלת ערבית) חובה"[21] — האָט אויך אמירת תהלה לדוד בתפלת ערבית געדאָרפט האידנא ווערן קבעוה חובה]: אויך

פאָרוואָס זאָל ניט זיין שייך אמירת תהלה לדוד בתפלת ערבית?

ו. וי"ל הביאור בזה:

בנוגע ענינים וועלכע זיינען העכער פון עבודת האדם און ווערן אויפגעטאָן בדרך ממילא — נאָך דעם ווי דער אדם מאָכט די נויטיקע הכנות און גרייט צו אַ כלי מוכשר אויף אויפצונעמען די המשכות מלמעלה — זיינען דאָ, בכללות, צוויי סוגים[22]:

---

18) להעיר משו"ע אדה"ז סק"ח שם: אא"כ יאמרנו כקורא בתורה ולא בתורת חובה.

19) כלבו שם. וראה לעיל הערה 12.

20) ביאור ענין היחוד (דערבית) ואיך שהוא למעלה מעבודת האדם — ראה יהל אור שם, ע"פ זח"א קלג, א. וראה בארוכה ביאוה"ז לאדהא"מ ולהצ"צ שם. ועוד.

21) טור ושו"ע אדה"ז — צויינו לעיל הערה 11.

22) לכללות סעיף זה — ראה ביאוה"ז להצ"צ שם (ע' צב־ג).

א) מדריגות וואס זיינען אינגאנצן העכער פון עבודת האדם, זיי זיינען בכלל ניט שייך צו עשיית ועבודת האדם — ע"ד ווי ביי קרי"ס, וואס דער אויבערשטער האט געזאגט „ואתם תחרישון"[23]: עס דארף ניט זיין קיין תפלה, ווייל די מלחמה מלמעלה איז פון אזא ארט ומדריגה[24] וואו עס איז ניט שייך קיין עבודת האדם (ואדרבה, לפעמים איז עבודת האדם מבלבל[25]).

ב) מדריגות אין וועלכע ס'איז שייך עבודת האדם, נאר די עבודה איז ניט אן ענין פון חובה, נאר בלויז — רשות. די עשיית האדם איז ניט צו אויפטאן די המשכה מלמעלה — ווייל אויב עבודת האדם קען עס אויפטאן, וואלט עס געווען א חובה — נאר בכדי די המשכה (וואס קומט בדרך מתנה) מלמעלה, זאל פועל זיין פעולתה (למטה) כדבעי, בשלימות

[ווי די דוגמא (וואס דער צ"צ ברענגט[26]) פון הזכרת טל, אז „לא חייבו חכמים להזכיר (ווייל טל איז העכער פון אתעדל"ת — טל לא מיעצר[27]) ואם בא להזכיר מזכיר"[27] — „כדי שיהא לברכה"[28],

און דערפאר איז עס אין אן אופן פון רשות, וואס ווייבאלד אז דאס רעדט זיך וועגן א זאך וואס איז העכער פון עבודת האדם, איז עס אן ענין פון „רשות", ס'איז ניט שייך אז מען זאל מכריח זיין (כביכול) אז די המשכה זאל זיין (כדבעי), ובמילא איז עס ניט אן ענין וואס איז א חובה על האדם.

און עד"ז איז דער ענין פון תפלת ערבית רשות: אע"פ אז דער „יחוד" ווערט אויפגעטאן בדרך ממילא, איז אבער דא אן ארט פאר תפלת ערבית (באופן של רשות עכ"פ), אז דער „יחוד" זאל זיין „לברכה" וכיו"ב.

ז. עפ"ז וועט מען פארשטיין פאר־וואס דאס איז שייך נאר לגבי תפלת ערבית, און ניט לגבי אמירת תהלה לדוד:

דער ענין פון אמירת תהלה לדוד איז דער צ"צ מבאר[29], אז דאס איז „מעורר" די מדריגה פון וואנען עס איז „מתחיל שורש התעוררות יחוד (זו"נ)". ובמילא איז פארשטאנדיק, אז די אמירה האט ניט קיין ארט בתפלת ערבית: דאס וואס מ'איז מתפלל ערבית (באופן של רשות עכ"פ) איז נוגע בלויז אין אופן פעולת היחוד כו' (ניט כדי צו אויפטאן דעם יחוד), כנ"ל; משא"כ אמירת תהלה לדוד וואס קומט מעורר זיין דארט וואו ס'איז „מתחיל שורש התעוררות יחוד" — ד. ה. עס דארף אויפטאן דעם יחוד — אין דעם איז ניט שייך עבודת האדם, כנ"ל.

ח. דאס איז אבער מצד נגלה דתורה, וואס דערלאנגט אין גליא דקוב"ה[30] — חיצוניות, כביכול (הכתר),

---

23) בשלח יד, יד.

24) בלשון הזהר (ח"ב מח, א) „בעתיקא תליא מילתא".

25) ראה זהר עה"פ (שם מז, ב). וראה תו"א בשלח (סה, ע"א. הובא בביאוה"ז להצ"צ שם) „שאם תתערון אזי אין יכול להיות אתעדל"ע אלא כפי האתעדל"ת". — ואולי י"ל שיש בזה ב' אופנים: א) שמלכתחילה נמשך כפי אתעדל"ת, ב) שבבואה לתתא נשתנית כפי האתעדל"ת. ואכ"מ.

26) ביאוה"ז שם.

27) תענית ג, א.

28) מג"א סקי"ד סק"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

29) יהל אור שם (ע' תרעג).

30) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, א. נצבים מו, א. מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ב„התמים" ח"ד ע' מח [קפט, ב] ואילך. אג"ק שלו ח"ג ע' תקלב ואילך.

ובמילא איז ניט שייך קיין עשי׳ מצד האדם אין אויפטאָן דעם „יחוד״, ווייל יחוד נעמט זיך פון פנימיות (הכתר).

משא״כ מצד פנימיות התורה, וואָס דערלאַנגט אין סתים דקוב״ה[30], פנימיות (הכתר)[31] — איז דאָ אַן ענין פון „עבודה״ אויך אין אויפטאָן דעם יחוד; נאָר די עבודה אין די מדריגות איז ניט אין אַן אופן פון „חובה״, נאָר בדרך „רשות״. זייענדיק אַן אָרט וואו עבודת האדם דערגרייכט ניט, און ס׳איז ניט שייך אַז עבודת האדם זאָל דאָרטן אויפטאָן — איז די עבודה ניט אַן ענין פון „חובה״ (וואָס באַווייזט אַז דער אדם איז מחייב ומכריח — טוט אויף דורך זיין עבודה), עס איז בלויז אַן עשי׳ וואָס גיט דעם אדם אַ שייכות צו דעם ענין וואָס ווערט אויפגעטאָן[32].

און דערפאַר איז, מצד פנימיות התורה, פאַראַן דער ענין פון אמירת תהלה לדוד אויך בתפלת ערבית, נאָר די אמירה איז בלויז „בגין שבחא״ וואָס איז „כמו וע״ד . . רשות״: דער תפקיד פון דער אמירה איז ניט צו שאַפן (ומכריח זיין) אַ המשכה (פון מזונות וכו׳), נאָר ס׳איז אַ הילול ושבח פון דעם אויבערשטן.

און כדי צו מדגיש זיין אַז די אמירה פון תהלה לדוד איז בלויז אַן ענין פון רשות (ניט ווי אמירת תהלה לדוד בשחרית ומנחה) האָט מען קובע געווען[33] אמירתו (ניט אין תפלת ערבית גופא, נאָר) בתפלת שחרית,

און דאָס גופא — אין פסוקי דזמרה[34], וואָס קומען פאָר תפלת שמו״ע דשחרית[35]. דיש לומר, אַז דעם כח איף צו קענען מהלל זיין דעם אויבערשטן מיט תהלות ותשבחות, נאָר איידער מ׳איז מתפלל תפלת שמו״ע בשחרית — נעמט מען פון דעם „יחוד״ פון תפלת ערבית שלפני זה.

[דערמיט וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס עס שטייט אין זהר דאָרט, אַז „פרנסה לא חזי למשאל אלא בתר צלותא ופרנסה דמארי״ (וואָס דערפאַר זאָגט מען תהלה לדוד נאָך שמו״ע בשחרית), און דאָס וואָס ביי תפלת מנחה זאָגט מען עס „קודם צלותא״, איז עס ווייל נאָך (צלותא ד)מנחה איז אַ זמן פון „דינא קשיא״[36] —

(או״ח סרל״ז) שכדי „להראות שאינה חובה ממש . . . אין הש״ץ חוזר התפלה בתפלת ערבית ואין אומרים קדושה״.

34) שענינם — סידור שבחו של מקום (שו״ע אדה״ז או״ח ר״ס נא). וראה אוה״ח לזהר כאן.

35) אלא שצע״ק, שלפ״ז נמצא שאמירת תהלה לדוד בפסוקי דזמרה היא רק „כמו וע״ד . . רשות״, ומה שאומרים „בגין מזונא ופרנסה . . בתר צלותא״ הוא „חיובא על ב״נ״ (לשון הזהר כאן); ואילו ע״פ נגלה, אמירת תהלה לדוד בפסוקי דזמרה היא יותר חיוב מאמירתו לאחרי שמו״ע — שהרי פסוקי דזמרה נזכר בש״ס (שבת קיח, ב) ואומרים ברכה לפני׳ ולאחרי׳ (וראה לבוש או״ח שם „מאחר שחייבו חז״ל לאומרו תקנו ברכה כו׳״), ותהלה לדוד הוא עיקר פסוקי דזמרה (ראה שו״ע אדה״ז שם. טושו״ע ו)שו״ע אדה״ז שם סי׳ נב).

ואולי י״ל שלכן מדייק אאמו״ר דאמירת תהלה לדוד „בגין שבחא״ הוא „כמו וע״ד . . רשות״, להדגיש, דלשון הזהר „לאו בגין חובה״ אין הכוונה בזה שהוא רשות כפשוטו לגמרי, כ״א שפעולתו וענינו הוא „כמו וע״ד״ ענין הרשות מאחר שאינו „בגין מזונא ופרנסה״ (לפעול המשכות כו׳), כ״א רק „בגין שבחא״. וראה לקמן הערה 38.

36) שם רכו, ב. וראה מג״א ושו״ע אדה״ז שצויינו לעיל הערה 7.

---

31) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס״ב ואילך.

32) ראה גם לקו״ש ח״ד ע׳ 1133 ואילך (ובהערות שם). חי״ב ע׳ 73 ואילך.

33) ע״ד מ״ש בביאוה״ז שם (ע׳ צג) בשם הב״י.

•) ר״ה בגכ״ק הצ״צ. וצ״ע שהרי הב״י לא הוסיף על מ״ש בטור שם (בשם הרמב״ם). ואולי צ״ל „כמ״ש בב״ח״ (שכ״ה גם האידנא דקבעוה חובה, ע״ש).

ולכאורה איז ניט מובן: הן אמת אַז מען קען ניט בעטן אויף מזונות נאָך מנחה ווייל ס'איז אַ זמן פון „דינא קשיא" — אָבער ווי קען מען עס בעטן „קודם צלותא", נאָך איידער מ'טוט אויף „פרנסה דמארי"?

וע"פ הנ"ל יש לומר, אַז דאָס איז דערפאַר, וואָס מ'האָט שוין מתפלל גע־ווען תפלת שחרית, בלייבט אַ רושם פון תפלת שחרית, ובכח זה זאָגט מען אשרי פאַר תפלת מנחה[37].

און דעם ענין איז דער צ"צ מרמז בקיצור, מיטן שרייבן „תקנו לומר בשחרית ב"פ ע"ד ליעקב אשר פדה את אברהם שהת"ת מטה כלפי החסד" — וואָס דערמיט איז ער מרמז די שייכות פון אמירת תהלה לדוד בשחרית צו תפלת ערבית[38].

(משיחות ש"פ פינחס תשל"א,
מוצש"ק פ' פינחס תשל"ח)

---

37) ראה עד"ז אוה"ח ליהר כאן (מהרח"ו).

38) אלא שביהל אור שם (ס"ע תערב) מבאר שהתהלה לדוד שאומרים קודם „סדר קדושה" (ובא לציון) הוא להשלים הג"פ תהלה לדוד (ושייך לערבית). וכפשטות משמעות הכלבו שם, לבוש (שבהערה 9) ועוד. וראה גם סי' מהרי"ד (קע, א). וראה לעיל הערה 35.

וממ"ש ביהל אור שם (ס"ע תרעג) „והנה פסוד"ז כו'" משמע, שגם ע"ד החסידות התהלה לדוד שאומרים בפסוד"ז שייך לשחרית, ופעם הב' דשחרית (ששייך לערבית, ת"ת) הוא זה שאומרים לאחרי שמו"ע.